

I. IZLOŽBA HRVATSKIH PASMINA DOMAĆIH ŽIVOTINJA

AUTHENTICA CROATICA

Boćarski klub „Zrinjevac“ Prisavlje 2, 10000 Zagreb

10. lipanj 2007. godine

UVOD

Prema dostupnim podacima postoje čak 44 pasmine koje smatramo da su hrvatske. Velika je vjerojatnost da postoje i još neke koje nisu otkrivene. Neke od tih pasmina su jedinstvene ili po svom porijeklu ili po adaptaciji na okolinu odnosno po svom izgledu i proizvodnim svojstvima. Neke, kao npr. buša i podolsko govedo mogu se naći i u drugim državama, neke od njih ne postoje nigdje drugdje u svijetu, a neke su se iz Hrvatske proširile u druge zemlje (npr. Istarska ovca uzgaja se i u Sloveniji, turopoljska svinja u Austriji, a dalmatinski pas širom svijeta). Neke su već izgubljene (kao što su bagun, šiška, hrvatski hrt, istarska koza ili dalmatinski poni) nekima prijeti izumiranje (lička buša, dubrovačka ruda i dr.), a neke se tek otkrivaju i stvaraju. Iako je Hrvatska relativno rano počela brinuti o svojim pasminama domaćih životinja još uvijek ne postoji cjeloviti program upravljanja životinjskim genetskim resursima i zaštite ugroženih pasmina.

Neraskidiva je povezanost između prirode, njezinih staništa, divljih životinja i biljaka i tradicionalne poljoprivrede u čijem središtu se nalaze domaće životinje. Držanjem i uzgojem domaćih životinja na prirodan način u otvorenim sustavima tradicijskog stočarenja, stvaraju se optimalni uvjeti za održivost velikog broja divljih životinja, te biljnih vrsta i gljiva. Domaće životinje su izvor hrane za predatore, uz njih se nalazi voda, "hrane" tlo, "čiste" teren, daju sklonište, prenose sjemenke i dr. One su nezaobilazne u održavanju pašnjaka i livada košanica, odnosno u sprječavanje obrastanja travnjačkih površina (sukcesija korova) i stvaranja šikare koja lako plane, a teško se gasi.

Stado goveda, koza ili ovaca u ravnici iz daljine se prepoznaje po jatu lastavica koje oblijeću iznad stada loveći muhe, obade i druge napasnike. Domaće životinje u stadima domaćini su mnogim parazitima i nametnicima (buhe, uši, krpelji, muhe, komarci, pijavice, obadi, metilji i dr.) – koji predstavljaju hranu insektivornim vrstama - lastavicama, muharicama, pčelaricama, šišmišima i drugim. Ovo su samo neki od primjera kako su naše domaće životinje povezane i uravnotežene sa okolišem u kojem se tradicijski uzgajaju.

Smanjenjem biodiverziteta domaćih životinja bila bi izravno ugrožena proizvodnja hrane i opstanak čovječanstva (npr. 70% svjetske proizvodnje mlijeka ovisi o jednoj pasmini krava). Nažalost, ne možemo procijeniti kako će se u budućnosti mijenjati uvjeti života na Zemlji, a oni se vrlo lako mogu toliko promijeniti da većina danas korištenih visokoproizvodnih pasmina domaćih životinja neće moći opstati. Osim toga naše izvorne populacije domaćih životinja moraju se sačuvati zbog njihove moguće **ekonomske** vrijednosti u budućnosti. Ekonomski se potencijal jedne pasmine ne može mjeriti samo proizvodnim mogućnostima. Vrijednost je rijetkih pasmina između ostalog i njihova vrlo **visoka adaptabilnost** na nove uvjete te otpornost i skromnost u pogledu zahtjeva držanja, hranidbe i njege. Ne smije se zanemariti ni **socio-ekonomska** vrijednost lokalno adaptiranih pasmina, jer te pasmine mogu osigurati dobar život za manje grupe farmera na teže pristupačnim brdskim područjima. U znanstvenim istraživanjima mnoge

od tih pasmina mogu biti nosioci rijetkih gena, čija je vrijednost trenutno nepoznata, a u budućnosti bi mogli poslužiti kao temelj selekcije. Znanstvenici su posljednjih godina vrlo angažirani u traženju gena koji su važni za proizvodnju, kvalitetu proizvoda, reprodukciju i zdravlje životinja. Mnoge populacije domaćih životinja igraju važnu ulogu u specifičnim razdobljima **nacionalne povijesti**. Isto tako pasmine domaćih životinja često su povezane sa **socijalnim i kulturnim** razvojem nekog kraja (predstavljaju simbol svog zavičaja - zagorski je puran simbol Zagorja, posavski konj Posavine, istarsko govedo Istre i tako redom), a često se upotrebljavaju i u ceremonijalne svrhe.

I na kraju ne zaboravimo možda ono najvažnije da u našoj lijepoj zemlji za razliku od mnogih razvijenih zemalja još uvijek ima zahvaljujući našim pasminama domaćih životinja i prave «domaće» hrane. Kokica koje čeprkaju po travi, skupa s puranima i guskama koje se pak praćakaju u bari, ima i koza, ovaca, svinja pa i goveda koji se šeću golemim prostranstvima mirno pasući prirodne pašnjake. Mirno žive bez stresa, služeći svom gospodaru, prirodi - divljim biljkama i životinjama.

Po prvi puta se u novijoj povijesti naše zemlje održava jedna ovakva izložba. Za mjesto održavanja odabrali smo Grad Zagreb a među posjetitelja očekujemo najviše mladih i djece. Želja nam je prikazati svo bogatstvo biološke raznolikosti domaćih životinja kojima naša zemlja obiluje.

mr. sc. Miljenko Ernoić
Dragutin Vincek, dipl.ing.
Mr. sc. Roman Ozimec

Hrvatske pasmine goveda

ISTARSKO GOVEDO (BOŠKARIN)

- SUIG –Savez uzgajivača istarskog goveda, Brežac 1, 52 463 Višnjan
  - Uzgajivači Mario Udovičić i Anton Rabar

Naišli smo i na krave s visinom grebena iznad 150 cm i cjevanicom 23.5 cm prema kojima grla sivosmeđeg goveda zbog oskudice u krmi i težeg snalaženja na istarskom kršu izgledaju kao patuljci. Tako je pisao naš akademik Albert Ogrizek, 1963. godine.

Istarsko govedo je snažne konstitucije i grube koštane građe. Pripada skupini primigenih goveda. Osteološki je vrlo blisko ishodišnoj fosilnoj vrsti *Bos primigenius*. Boje je svjetlosive, sive i olovno sive, s nijansama tamnijeg pigmenta koji se najčešće proteže vratom, plećkom, trbuhom i dijelovima lica gdje čini krugove oko očiju, tzv. naočale. Glava je izduljena, s crnim živahnim i blagim očima. Tamnijim dlakama obrasle su ušne školjke, donji i unutarnji dio repa. Sluznica analnog otvora i stidnice također je tamnije pigmentirana, kao i kod bikova donja polovica skrotuma. Osobiti znak za prepoznavanje ove pasmine je pigmentiranost nepca i olovno sivi jezik. *Pravi istarski bak ima crno nebo*. Rogovi su pri korijenu sivi ili žućkasto sivi, dok je vršak roga obično crn. Duljina im je oko 40 cm i raspon oko 75 cm, ali kod pojedinih primjeraka doseže i do 1 m. Oblik im varira, ali najčešće su nalik na liru, kod krava su obično dulji i tanji nego kod bikova. Papci su crne boje i vrlo tvrdi zbog teškog terena po kojem se istarsko govedo kreće. Telad se rađa crvenkastosmeđe boje, ali u dobi od tri mjeseca mijenja boju u sivu. Istarsko je govedo kasnozrela pasmina koja završava svoj rast nakon 6 godina.

Ova pasmina potpuno se prilagodila kraškom terenu i ovdašnjoj klimi, a s obzirom na njegovu izdržljivost pri radu, istarski ga je seljak rado koristio pri obradi zemlje i prijevozu tereta. Ovo vrlo krupno govedo jakog kostura i skromnih zahtjeva služilo je gospodaru i dvadesetak godina. Noge su mu snažne i pravilnog stava s čvrstim papcima. Bik teži i do tonu, rijetko više, dok krave teže prosječno oko 550-650 kila. Volovi su prosječno težili 900-1.100 kila, no danas se rijetko kastriraju zbog spašavanja vrste. Mlječnost mu iznosi oko 800-1.200 litara s velikom količinom mlječne masti u mlijeku. Mlijeko se uglavnom koristi za othranu teladi, no nakon telenja neke krave mogu dati i 6-8 litara mlijeka dnevno.

Danas je opstalo svega 200-tinjak krava i prema FAO kriterijima istarsko govedo je U OPASNOSTI OD IZUMIRANJA.

SLAVONSKO PODOLSKO GOVEDO (SLAVONSKO SRIJEMSKI PODOLAC)

- Javna ustanova Park prirode Lonjsko polje

Podolsko govedo potječe iz Podolije (*po kojoj je dobilo ime*) i Volhinije, odakle se u davna vremena proširilo po Ukrajini, Mađarskoj, Rumunjskoj, pa i Hrvatskoj kao jugozapadnoj periferiji uzgoja. Pretpostavlja se da je na naše prostore došlo s rimskim legijama u prvim stoljećima nakon Krista, pošto su Rimljani osvojili ravnice uz ušće Dunava. Drugi val dolaska ovoga goveda uslijedio je u 5. stoljeću, zajedno s pohodima hordi koje je vodio Atila. Slavonsko podolsko govedo pripada grupi podolskih goveda i genetski je vrlo blisko s populacijama podolskih goveda u drugim zemljama (Ukrajina, Mađarska, Rumunjska).

Najjače uzgojno područje slavonskoga podolskog goveda u Hrvatskoj bila je Baranja. Na prijelazu u 20. stoljeće u Slavoniji i Srijemu, te u Podravini do Virovitice podolsko govedo zastupljeno je s 90% u ukupnoj populaciji goveda. Smanjenjem slobodnih površina za ispašu i razvojem mehanizacije njihov broj se smanjuje. Slično kao i istarsko, to je govedo jednobojno svjetlosivo sa sličnim rasporedom tamnijeg pigmenta. Rogovi su u obliku lire i u prosjeku nešto veći nego kod istarskoga goveda. Prosječna duljina rogova je oko 50 cm, a razmak među vrhovima rogova oko 100 cm. Telad se rađa crvenkastožute boje dlake, ali u dobi od godinu dana mijenja boju u sivu. Slavonski podolac je kasnozrela pasmina koja završava svoj rast u dobi od 6 godina.

Do 19. stoljeća slavonsko podolsko govedo koristilo se poglavito za rad na polju i teglenje, a u manjoj mjeri za proizvodnju mlijeka i mesa. Za teške radove, vuču i oranje, koristili su se volovi, a za lakše i brže poslove radni konj. Na veleposjedima su se držala stada podolaca za proizvodnju radnih volova, jer bez podolskog vola, najboljega tadašnjeg traktora, nije se mogla ni zamisliti intenzivna obrada oranica. Krave proizvode oko 800-1000 kg mlijeka u laktaciji (5-6 mjeseci) koje posiše tele. Ova pasmina može se koristiti za održavanje pašnjaka i njegu krajobraza, odnosno za održavanje bioraznolikosti na pašnjačkim površinama. Podolsko bi govedo osim te vrlo važne uloge u očuvanju raznolikosti pašnjaka predstavljalo i turističku atrakciju.

Danas postoji svega 50-tak grla i zbog tako maloga broja životinja, ta je pasmina KRITIČNO UGROŽENA.

Hrvatske pasmine konja

HRVATSKI POSAVAC (POSAVSKI KONJ)

- Udruga uzgajivača posavskog i hladnokrvnog konja Kloštar Ivanić
  - Uzgajivač Josip Tučkurić, Šćapovec 30, 10312 Kloštar Ivanić

Hrvatski posavac je nastao i tradicionalno se uzgaja na području Posavine, jugoistočno od Zagreba. U toj regiji rijeka Sava i njezine pritoke Odra, Lonja, Kupa, Sunja i Strug poplavljuju velike površine, stvarajući specifične pedološke i mikroklimatske uvjete. Praroditelji hrvatskog posavca nastali su križanjem konja koje su sa sobom vodila slavenska, ilirska, keltska i perzijska plemena prilikom svojih seoba i divljih konja koje su zatekli na ovim prostorima. Kroz povijest su u uzgoj uključivani i konji Rimljana, Gota, Huna i Avara koji su prodirali na ta područja. Od 15. stoljeća, višestoljetni doticaj s Turskim carstvom omogućio je križanje s lakim i temperamentnim konjima arapskog porijekla. U novijoj povijesti veliki utjecaj imali su najprije talijanski, španjolski i engleski konji, a kasnije lipicanski, nonius, oldenburški, peršeronski, norički i belgijski pastusi korišteni u križanju. Nažalost, većina križanja provođena je stihijski, bez plana i jasno definiranih uzgojnih ciljeva, pa su okolina, slobodan uzgoj u velikim stadima i prirodna selekcija najvažniji čimbenici u postojanosti ove naše najstarije pasmine konja. Osim u Hrvatskoj manja populacija Hrvatskog posavca uzgaja se i na području Slovenije.

Hrvatski posavac je temperamentan, snažan i otporan, te vrlo skroman i poslušan. To je srednje teški radni konj, skladne građe, koji *pokriva dosta tla*. Plemenite je glave, široka čela i izraženih očiju. Ima karakteristične, male *mišje uši*. Vrat je kratak i jak, a greben slabo izražen. Leđa su čvrsta i ravna, a sapi široke i spuštene. Prsa su široka, srednje duboka i izrazito dugačka. Noge su relativno kratke, suhih zglobova i širokih, izraženo plosnatih kopita, što je posljedica stoljetnog uzgoja na mekim močvarnim terenima. Najčešće je smeđe boje: dorat i tamni dorat, rjeđe vranac ili sivac. Hrvatski posavac je radni konj, vrlo izdržljiv i okretan. Nekad se koristio za radove u polju i izvlačenje drva iz šume, ali i za vuču brodova po Savi. Danas sve veću važnost dobija kao konj za rekreaciju, hipoterapiju, jahanje, vožnju i proizvodnju kobiljeg mlijeka. Neprocjenjiva je njegova biološka vrijednost za oblikovanje i očuvanje krajolika Posavine, njegovog vjekovnog staništa, a naročito Parka prirode Lonjsko polje. Stada posavskog konja od ranog proljeća do kasne jeseni borave na naplavnim močvarnim pašnjacima i u hrastovim šumama. Zahtjevni okolišni uvjeti oblikovali su konja prilagođenog mokrim, mekanim i blatnjavim terenima i oskudnoj ishrani, ali otpornog na mnoge nametnike i bolesti.

Početkom jeseni u Sunji održava se, sad već tradicionalno, godišnja smotra Posavaca, prilikom koje se u više kategorija biraju najbolja grla. To je prilika da ponosni vlasnici upregnu konje u tradicionalno ukrašena kola i time pokažu etnološko bogatstvo Posavine.

HRVATSKI HLADNOKRVNJAK

- Udruga uzgajivača posavskog i hladnokrvnog konja Kloštar Ivanić
  - Uzgajivač: Josip Tučkurić, Šćapovec 30, 10312 Kloštar Ivanić

Oblikovanje današnjeg tipa hrvatskog hladnokrvnjaka započelo je u 19. stoljeću, planskim križanjem domaćih kobila s noričkim, a kasnije i belgijskim pastusima. Upotreba belgijskih pastuha u uzgoju kontinuirano je prisutna do sedamdesetih godina 20. stoljeća, a najveći doprinos kvaliteti uzgoja dala je ergela belgijskih konja u Božjakovini, kao i ergela Stančić kod Dugog Sela. U Hrvatskoj su se hladnokrvni konji uzgajali uglavnom na području Podravine, Moslavine, Međimurja i Hrvatskog zagorja.

Hrvatski hladnokrvnjak je čvrst radni konj, jakih kostiju, nešto teže, iako u odnosu na tijelo ne prevelike glave, uglavnom ravnog profila. Vrat je kratak i snažan, često kod pastuha s izbočenim gornjim dijelom, greben je relativno dug i izražen, leđa i spoj srednje dugi i široki, a sapi mišićave, raskoljene i spuštene. Prsa su široka i duboka, a noge čvrste, obraslih putica. Kopita su široka i čvrsta, a hodovi izdašni. Mirni su i dobroćudni u radu, izdržljivi i ustrajni, ranozreli i dobre plodnosti. Većinom su dorati, rjeđe vranci, sivci i alati, a vrlo rijetko šarci. Hrvatski hladnokrvnjak kao tipičan radni konj, koristio se za poljoprivredne radove u područjima intenzivne poljoprivrede, prvenstveno u sjeverozapadnom dijelu Hrvatske. Ovo je konj izuzetan *za brazdu*, ali i *kirjanje*. U okolici Križevaca još se mogu čuti sjećanja *kirijaša* na konje kojima su vršili prijevoz vina, drva ili pragova za željeznicu.

Hrvatske pasmine magaraca

- Udruga za uzgoj i zaštitu magaraca i očuvanje prirodne kulturne baštine Slobode 3, 52 220 Labin
  - Uzgajivač: Ivan Perko, Rezervat Liburna, Most Raša bb, 52 220 Labin

Magarac je dobio svoj oblik, izgled, visinu, masu, ponašanje i sudbinu zahvaljujući utjecaju čovjeka i surovim uvjetima u koje je stigao vjerno služeći čovjeku. Razvio se u ekstremno lošim klimatskim uvjetima krša (Dinara, Velebit, Pag, Murter, Dalmatinska zagora) na lošim uzgojno prehrambenim uvjetima, noseći teret po nepristupaćnim predjelima. Magarac je tisučljećima, nosio teret i sudbinu ljudi, nastanjenih uz obalu. Po škrtim bespućima kamenjara, sa oskudnom ishranom, burovitim zimama i vrućim, suhim ljetima, jedino je magarac mogao obaviti ulogu – izdržati za opstanak čovjeka. Iako im je vijek života bio kratak i naporan, opstanak je tražio krajnju izdržljivost kroz cijeli život.

Razvojem turizma i tehnologije magarac gubi svoju važnost te sada samo sporadično služi kao turistička atrakcija. U Hrvatskoj je krajem tridesetih godina 20. stoljeća populacija magaraca brojila 40.000 grla, dok je danas ona gotovo simbolična. Zbog navedenoga je magarac danas UGROŽENA VRSTA za koju je potrebno osmisliti menadžment i provesti uzgojni plan, kako ga naša djeca ne bi viđala samo u ZOO vrtovima. Posljednjih godina jača svijest o potrebi očuvanja magaraca i pokreću se inicijative za očuvanje te plemenite domaće životinje. Entuzijast Ivan Perko osnovao je rezervat za uzgoj dalmatinskih magaraca, a na njegov poticaj u Zagrebu je u studenom 2000. održana *Prva hrvatska magarijada* na kojoj je osmišljen program očuvanja te vrijedne hrvatske izvorne pasmine.

Prije svega u današnje vrijeme magarac ima *biološku vrijednost* zbog očuvanja biološke raznolikosti, pa se temeljem toga nastoji magarac spasiti različitim strategijama i programima zaštite autohtonih pasmina, da bi se očuvale temeljne vrijednosti, odnosno gospodarske koristi (dohodovnost) koju ostvaruje svojim uzgajivaćima i vlasnicima.

Uporabu magaraca u medicini i kozmetici putem korištenja magarećinog mlijeka tek treba promovirati i tržno odrediti isto kao i kada su kobile u pitanju. Mlijeko magarice posjeduje nizak sadržaj masti i kalcija, visok sadržaj laktoze, dijatetsko djelovanje, i zbog povoljnog sadržaja imunoglobulina u ukupnim proteinima ima pozitivan učinak na jačanje imunog sustava. Sve više ljudi počinje se baviti magarcima iz hobija, ljubavi prema toj životinji, navodeći osnovnu činjenicu da ih rad s magarcima odmara od svakodnevnih borbi sa društvom i okolinom, stresom kojeg uzrokuju urbane sredine. U području Dalmacije, magarac se još uvijek koristi za rad, te je kao takav u tim područjima nezamjenjiv, a posebno pri poticaju razvoja i održivosti tradicionalne poljoprivrede na kršu.

Magarci su u ishrani skromni, a u slobodnoj prirodi uvijek nađu hrane za preživljavanje. Gravidnost magarice traje godinu dana, a porodna težina mladog puleta je oko 10 kg. Pule siše do godine dana, a odrasta sa 4 godine. Reproduktivan je do 15 godina, radno sposoban do 22 godine, a životni mu je vijek oko 25 godina. Parenjem

konja s magarcima dobiva se u pravilu neplodno potomstvo. Tako se parenjem između kobile i magarca dobiva mula (*Equus mulus*), a parenjem između magarice i konja mazga (*Equus hinnus*). Mula je uslijed majčinskog efekta veća i jača sličnija majci kobili.

Ekonomska vrijednost mu je danas beznačajna i opstat će jedino pod zaštitom hobista i ljubitelja zaštite životinja. Povijest ljudskog roda teško je zamisliti bez uske, gotovo "rodbinske" povezanosti čovjeka i životinje.

Hrvatske pasmine ovaca i koza

CRESKA OVCA

- Udruga za uzgoj i zaštitu magaraca i očuvanje prirodne kulturne baštine
  Slobode 3, 52 220 Labin
  - Uzgajivač: Ivan Perko, Rezervat Liburna, Most Raša bb, 52 220 Labin

Uzgojno područje creske ovce je otok Cres (Kvarnersko otočje), koji je, uz Krk, naš najveći (404 km^2) i najduži otok (66 km). Uzgaja se i na susjednom otoku Lošinju. Već 1513. godine spominje se u zapisima Mletačke Republike prodaja janjadi s Cresa u Veneciji, a prema popisu iz 1870. godine na otoku je bilo 45.320 ovaca. Pred 1. svjetski rat bilo je više od 40.000 ovaca, a 1964. broj ovaca smanjio se na 25.696 grla. Pretpostavlja se da je Creska ovca nastala križanjem domaćih gruborunih ovaca (pramenki) s merino ovnovima iz Španjolske, Francuske i Italije. Pripada grupi manjih ovaca, koje su izrazito otporne, dobrog zdravlja i vrlo živahnog ponašanja. Uglavnom su bijele boje s otvorenim do poluzatvorenim runom. Glava je mala i uska (šiljata) tako da može iskoristiti hranu i na vrlo nepristupačnim mjestima. Cijela glava obrasla je gustom dlakom. Čeona linija je ravna, a ponekad se javlja jače izbočena nosna kost. Uši su male i vodoravno položene. Ovce su bezrožne, za razliku od ovnova koji imaju snažne i dobro razvijene rogove. Skladne su građe, s nešto slabije razvijenim dubinskim i širinskim mjerama, kao posljedice oskudne hranidbe i slabijih uvjeta uzgoja. Noge su joj prilagođene kretanju po teškom krškom terenu, što znači da su duge, tanke ali čvrste s čvrstim i zdravim papcima. Stražnje noge najčešće imaju *kravlji stav*. Creska ovca dobro iskorištava ekstenzivne pašnjake, a s obzirom da se radi o ograđenim pašnjacima (suhozid) moguće je provoditi plansko napasivanje s boljim iskorištenjem pašnjaka. Kombiniranih je proizvodnih svojstava (*meso-mlijeko-vuna*). Nastrig vune po ovci iznosi prosječno 0.95, a po ovnu 1.422 kg što je izrazito malo. Ipak, nekada je glavni proizvod bila vuna i na otoku se svako veće domaćinstvo bavilo preradom vune i tekstilnom proizvodnjom. Danas je glavni proizvod mlada janjetina. Drugi značajan proizvod je kvalitetni tvrdi creski sir, koji se proizvodi na tradicionalan način. Prosječna proizvodnja mlijeka za 106 dana laktacije iznosi oko 40 l (uz prihranu i do 70 l).

LIČKA PRAMENKA

- Uzgajivač: Radmila Kovče, Gradun 38a, 47281 Mali Erjavec

U rano prethistorijsko doba na području Južne Europe došlo je do križanja neolitske dugorepe ovce (*Ovis aries palustris*) s kratkorepim muflonom (*Ovis musimon*). Narodi koji su kasnije prodirali u ove krajeve, Kelti i Slaveni, doveli su dugorepe ovce. Njihovim križanjem nastala je grupa pramenki jugoistočne Europe, kojoj pripadaju sve naše stare populacije kontinentalnih i primorskih pramenki. To su ovce s grubom, miješanom vunom, kombiniranih proizvodnih svojstava (*meso, mlijeko, vuna*) i izrazito prilagođene na krška područja i loše uvjete. Uzgojno područje ličke pramenke je Lika i Gorski kotar, gdje se idealno prilagodila okolišnim uvjetima. Izvanredno dobro podnosi ekstremne zime i sušna ljeta. Kroz povijest su u više navrata provođeni različiti sustavi "oplemenjivanja" ličke pramenke, često bez jasnog plana i cilja. U početku se za poboljšanje proizvodnih svojstava koriste ovnovi privorskog i travničkog soja pramenki. Kasnije se koriste ovnovi mesnih pasmina. Odmah nakon drugog svjetskog rata dopremljen je značajni broj ovaca iz Srbije i Makedonije (oko 35.000 grla), no bez značajnijeg traga u uzgoju. Nešto kasnije započet je stihijski proces *merinizacije* ličke pramenke s francuskim i njemačkim mesno-vunskim pasminama. U novije doba unešene su ovce iz Australije (1.111 grla u Liku i 213 u Gorski Kotar), koje se nisu održale niti ostavile traga u uzgoju. Populacija ličke pramenke pokazuje određen otklon od nekadašnje izvorne pasmine, ali još uvijek je vrlo bliska arhaičnom, izvornom obliku. Lička pramenka pripada skupini dugorepih ovaca s otvorenim runom. Izrazito je otporna, čvrste građe tijela i snažne konstitucije. Za razliku od drugih pramenki, lička ima izraženiju širinu prsiju, dok prema visini grebena pripada grupi srednje razvijenih pramenki. Glava i noge ličke pramenke, a kod nekih i trbuh, obrasli su kratkom dlakom, žuto mrke ili crne boje, ponekad i šareni, odnosno sa žutim ili crnim pjegama na bijeloj podlozi. Runo je otvoreno, a pramenovi šiljati, dužine do 20 cm. Obraslost i gustoća runa je dosta slaba, Ovce su većinom šute, a ovnovi imaju rogove u obliku spirale. Janjci su u dobi od 3 mjeseca teški oko 20 kg. Lička pramenka je izrazito otporna na klimatske prilike koje su u Lici često ekstremne. Dobro koristi ekstenzivne planinske pašnjake i krška tla oskudne vegetacije. Podnosi dugotrajnu potragu za hranom, i do nekoliko desetaka kilometara dnevno. Proizvodnja mlijeka iznosi u prosjeku 70 do 80 l u pet mjeseci laktacije, od kojeg najveći dio posiše janje, a samo mali dio se koristi za proizvodnju sira ili se pije kao svježe mlijeko. Vuna ličke pramenke je većinom bijele boje, izrazito gruba, debljine oko 36 μ. Prinos vune je mali i iznosi oko 1.5 kg. Od ove grube vune u Lici su se izrađivale poznate ličke čarape. Uzgoj ovih ovaca danas pretpostavlja poseban management u iskorištavanju ekstenzivnih pašnjaka sustavom ovca-janje, posebno važan za proizvodnju hrane prema ekološkim načelima održive poljoprivrede. Podrazumijeva se hranidba ovaca bez ikakvih dodataka u osnovnoj hrani (isključivo paša i majčino mlijeko). U zimskom razdoblju mogu se dodavati minimalne količine žitarica, uglavnom kukuruza i zobi, proizvedenih u sustavu organske poljoprivrede.

KRČKA PRAMENKA

- Udruga za uzgoj i zaštitu magaraca i očuvanje prirodne kulturne baštine
  Slobode 3, 52 220 Labin
  - Uzgajivač: Ivan Perko, Rezervat Liburna, Most Raša bb, 52 220 Labin

Spomenimo na ovom mjestu i krčku ovcu za čije ponovno priznavanje i standardiaciju je nedavno pokrenuta inicijativa od strane Udruge za ekološku proizvodnju EKO LIBURNIA. Krčka ovca nekada je bila jako rasprostranjena i poznata, a pripada skupini oplemenjenih otočnih pramenki. Krk je uz Cres naš najveći otok (gotovo su iste površine) koji zasigurno predstavlja veliki prirodni resurs za uzgoj ovaca. Turizam se snažno razvio i broj stanovnika nije u tako drastičnom padu kao što je to slučaj sa Cresom, Unijama i Susakom. Ovome je pridonjela otočka povezanost s kopnom mostom. Upravo je ovo značajna prednost za brži, brojniji i kvalitetniji razvoj uzgoja ovaca na ovom otoku. Krčka ovca pripada najmanjim pasminama ovaca (visina do grebena iznosi joj oko 52 cm). Kroz povijest razvio se poseban sustav držanja ovaca u stanovima gdje su se ovce šišale, a vuna se prerađivala.

ISTARSKA OVCA

- Udruga Uzgajivača istarske ovce „Istrijanka“, Šetalište pazinske gimnazije 1, 52000 Pazin
  - Uzgajivač: Igor Peršić, Svet Vinčenat, Kranići

Uzgojno područje Istarske ovce je naš najveći poluotok Istra po kojem je i dobila ime. Istru dijelimo u tri subregije, primorsku, poznatu kao *Crvena Istra* (zbog boje zemlje), unutrašnju ili brdsko planinsku *Bijelu Istru*, dok prijelaznu zonu predstavlja *Siva Istra.* Ovo područje je u prošlosti bilo izrazito napučeno ovcama, o čemu najrječitije govori podatak da je na danjašnjem području Istre 1869. godine bilo 159.536 ovaca. Istarska ovca nastala je na temelju mediteranske ovce (sjev. Italija – utjecaj bergamo ovce) koju su Istrijani u prošlosti uvezli. Vjerojatno je u formiranju pasmine sudjelovala i ovca istarskog soja pramenke. Prema nekim autorima postoji krupniji tip istarske ovce (južna Istra), koji preteže, i manji tip (Labiniština i istočna Istra). Osim u hrvatskom dijelu Istre, manju populaciju, većinom križanaca, nalazimo i u slovenskom dijelu. Istarska ovca razlikuje se već na prvi pogled od ostalih naših pasmina. Radi se o uzraslijoj pasmini mliječne ovce, odnosno krupnijoj i dužoj ovci izduženijih ekstremiteta. Osnovna je boja bijela, ali gusto prošarana većim i manjim krpama i pjegama crne boje. Često srećemo i smeđe ili u većoj mjeri crne ovce. Runo je otvorenog tipa i uglavnom su gole po trbuhu. Na glavi se često javljaju pjege koje su većinom crne, ali i svjetlo i tamno žute ili smeđe boje. Glava je nasađena na dugačkom vratu s karakteristično izbočenom linijom nosne kosti. Uši su vodoravne i položene u stranu. I ovce i ovnovi mogu biti sa ili bez rogova. Rep je dugačak i seže do ispod skočnog zgloba. Trup je dobro razvijen, a leđna linija se blago uspinje od prednjeg prema stražnjem dijelu. Noge su crne boje, duge,

razvijene i čvrste, prilagođene za dugotrajno i naporno kretanje po terenu. Istarska ovca prvenstveno se koristi za proizvodnju mlijeka. Tijekom laktacije (210 dana) proizvede 135 do 145 l mlijeka, uključivo i ono što posiše janjad. Pojedine ovce daju i više od 200 litara, što nam govori o vrlo dobroj predispoziciji za povećanje mliječnosti. Proizvodi se tradicionalan polutvrdi, punomasni ovčji sir. S obzirom na mliječnost po ovci se može proizvesti od 15 do 20 kg sira. Osim proizvodnje mlijeka značajna je i proizvodnja janjaca za meso. Prosječna porodna težina janjaca iznosi oko 3 kg, u dobi od 30 dana teški su oko 10 do 12 kg, da bi sa 60 dana imali 15 do 18 kg. Tradicionalno se drže cijele godine na paši u stadima od 10 do 50 ovaca, rijetko više. Preko ljeta se katkad ovce tokom dana zadržavaju kod kuće, a preko noći puštaju na pašu. Hrane ima dovoljno gotovo cijele godine, izuzev kraćeg dijela zime kada je hranidba nešto oskudnija.

POŽEŠKA OVCA

- Udruga uzgajivaca ovaca Požeštine, Požega
    - Uzgajivač: Tomica Kutuzović, Zarilac 101, 34312 Požeške Sesvete

U prošlosti je ovčarstvo Požeštine bilo zastupljeno kao sporedna proizvodnja i kao prateći izvor za potrebe domaćinstava, uglavnom za proizvodnju vune. Danas ovčarstvo postaje sve više glavna djelatnost za mnoga obiteljska gospodarstva, te se pojavila potreba za orgniziranijim uzgojem. Pasminski sastav je bio šarolik, a prevladavali su križanci *sojeva pramenke* koji su na ova područja dolazili doseljenjem stanovništva iz Bosne i Hercegovine, te prezimljivanjem stada na ovom području. Sa druge strane na isto područje kroz prošlost su importirane ovce u tipu cigaje. Kasnije (70-tih godina) pristupa se planskom uvozu sjeničko-pešterske pramenke pod kontrolom veterinarske stanice Požega. Ovnovi za rasplod su uveženi iz Njemačke (njih 10-tak) i bili su Würtemberg pasmine. Kasnije su na križana ovce (seničko-pešterska x Würtemberg) pripuštani ovnovi Il de France pasmine. Navedenim križanjima stvoren je željeni tip ovce sa slijedećim osobinama: bijeloglava ovca, poluotvorenog runa, kvadratičnog trupa s izraženom dubinom i širinom, dobrim osobinama mesnatosti i prirastom janjadi od rođenja do odbića (u starosti od 2-3 mj.), manje visina, dobre plodnosti koja je izražena u broju janjadi po ovci, mogućnosti vansezonskog parenja i postizanja trećeg janjenja u dvije godine sa 50–80% uspjeha, to se postiže poluintenzivnim načinom držanja. Ovca je prikladna za držanje uz okučnice, jer ne traži veliki radius kretanja i maksimalno koristi pašu, tj. koristi veći broj biljnih vrsta na paši.

Pripada skupini težih ovaca, većeg okvira, tako da ovce dostižu težinu i do 85 kg, a ovnovi čak i do 120 kg, dok janjad u dobi od 2 mjeseca teži do 30 kg. Karakter i ponašanje ove ovce izrazito su prilagođeni životu uz čovjeka, jer je živahna i vrlo privržena gospodaru, te pokazuje odlične socijalne osobine životinje stada.

HRVATSKA BIJELA KOZA

- Udruga za uzgoj i zaštitu magaraca i očuvanje prirodne kulturne baštine
  Slobode 3, 52 220 Labin
  - Uzgajivač: Ivan Perko, Rezervat Liburna, Most Raša bb, 52 220 Labin

Ovaj tip koze nastao je odabirom mliječnijih grla domaćih koza čija je boja tijela očito povezana s povećanom proizvodnjom. U područjima gdje su koze uzgajane za proizvodnju mlijeka, oplemenjivane su mliječnim pasminama, prvenstveno sanskom, što je utjecalo na stabilizaciju boje tijela. Iako je oplemenjivanjem sanskom kozom donekle povećana mliječnost; manjom konstitucijom, grubom dlakom i drugim morfološkim karakteristikama sličnija je domaćoj šarenoj, nego sanskoj kozi. Koze za proizvodnju mlijeka uglavnom su uzgajane u Ravnim kotarima, području Makarskog primorja (Biokovo), na području Dubrovnika i dalmatinskim otocima. Nešto je krupnija od dinarske šarene koze, ponekad i bez rogova i dugačke bijele dlake. Suhe je građe uskih, dubokih i dugih prsiju i čvrstih nogu. Vrlo je živahna i dobro podnosi suhu i toplu klimu.

Koristi se prvenstveno za proizvodnju mlijeka, kojeg u laktaciji daje preko 200 kg. Masnoća mlijeka prelazi 4 %. Od mlijeka, često mješanim i sa ovčjim, tradicionalno se u Dalmaciji proizvode tvrdi i polutvrdi aromatični sirevi, koji se čuvaju u kamenicama u maslinovom ulju. Dobre je plodnosti, često jari i po dvoje jaradi.

Hrvatske pasmine peradi i kunića

ZAGORSKI PURAN

- PZ „Puran bednjanskog kraja"
  - Uzgajivač: Ivka Gudlin, Viletinec b.b. 42250 Lepoglava

Zagorski puran vuče porijeklo od srednjeameričkog purana *Meleagris gallopavo* koji je u naše krajeve dospio 1561. godine iz Italije, kao dar biskupa Geraldinija. Uzgoj kontinuirano traje od 16. stoljeća uz povremena križanja s drugim europskim pasminama. Vjerojatno je najjači utjecaj francuske Solonjske pasmine. Izvorno uzgojno područje zagorskog purana čini Hrvatsko Zagorje, odnosno Krapinsko-zagorska, veći dio Varaždinske i sjeverozapadni dijelovi Zagrebačke županije. Uzgoj se proširio i u druge dijelove Hrvatske. Tijekom više stoljeća specifična obilježja Hrvatskog Zagorja, klima, tlo, tradicija držanja i hranidbe, stvorila su posebna svojstva zagorskog purana po kojima je on postao poznat i izvan granica uzgojnog područja. Prvi izvoz zabilježen je 1891. godine u Englesku. Polovicom 20-tog stoljeća bio je vrlo tražen na europskom tržištu. Tako je 1935. zabilježen izvoz 45 t živih i 3817 t zaklanih purana što iznosi gotovo 70.000 životinja. Broj matičnih životinja iznosio je tada oko 26.000 kljunova. Zabilježen je izvoz na tržište Velike Britanije, Austrije, Švicarske, Italije, Belgije i Njemačke. Predstavljao je važan izvor prihoda na tada izrazito siromašnom području Hrvatskog zagorja.

Danas se uzgaja pet tipova zagorskih purana koji se prvenstveno razlikuju po boji perja: brončani, crni, sivi, svijetli i žuti tip. Najzastupljeniji je brončani, a najrjeđi žuti tip. Odrasli purani su prosječne težine 6-8 kg, a purice oko 4 kg. Tradicionalno se uzgajaju na otvorenom prostoru, pretežno na livadama, voćnjacima i šumarcima. Najčešća veličina rasplodnog jata/porodice je jedan puran i 2-5 purica. Purica snese obično oko 20 jaja iz kojih se u prosjeku izvali 17 purića. Većina uzgajivača prakticira samo jedan ciklus nesenja tijekom proizvodne godine. Takav sustav držanja uvjetovao je posebno visoku kvalitetu mesa po kojoj je nadaleko poznat (specijalitet purica s mlincima).

Današnja populacija je tek mali dio nekadašnje i smatra se izrazito ugroženom pasminom, jer broji tek oko 2.000 kljunova.

KOKOŠ HRVATICA (DUDICA)

- Udruga uzgajivača malih životinja "Međimurska lastavica"
  - Uzgajivač:Vladimir Čižmešija, Brodarska 27, 40328 Donja Dubrava

Kokoš Hrvatica nastala je 1917. u malom mjestu Torčec u Podravini. Uzgajatelj Ivan Lakuš je za popravljanje proizvodnih i eksterijernih osobina domaće kokoši koristio pijetlove Leghorn pasmine. Nakon nekoliko generacije stvorena je pasmina sa relativno visokom nesivosti jaja, kvalitetnim mesom i lijepog eksterijera. Za dotjerivanje pasmine kasnije je u manjoj mjeri korištena i pasmina Welsumer. Na izložbi malih životinja u Zagrebu 1936. osvaja 3., a 1937. u Leipzigu 1. nagradu. Ipak najveći uspjeh postiže 1937. na državnom dobru Karađorđevo kod Bačke Palanke u Vojvodini gdje pobjeđuje na tkamičenju u nesenju jaja i tada dobija ime Hrvatica. Pred 2. svjetski rat Hrvatica je bila proširena na području Varaždinštine, Podravine i Međimurja. Kako je nakon 2. svjetskog rata uslijedila ekspanzija različitih hibrida, brojno stanje Hrvatice sve se više smanjivalo, tako da je krajem osamdesetih godina 20. stoljeća ostalo još samo nekoliko desetaka rasplodnih životinja. Hrvatica je skladno građena kokoš, trokutastog tijela, jakih neoperjanih nogu s četiri prsta, dubokih zaobljenih prsa, širokih prema repu, spuštenih leđa, te male glave bez kukmice i neoperjanog lica žarko-crvene boje. Krijesta se sastoji od 5-6 pila crvene boje u zadnjem dijelu malo podignuta i preklopljena na jednu stranu. Po boji perja razlikuju se 4 tipa: crveni, jarebičasto zlatni tip, crno-zlatni tip i crni tip. Hrvatica je kombinirana pasmina sa podjednako dobrom proizvodnjom jaja i mesa. Tradicionalni način držanja ove pasmine je držanje na otvorenom (paša), gdje zbog svoje otpornosti na bolesti i skromnosti na ishrani daje izvrsne rezultate. Izvanredno je dobra kvočka. Tradicionalni način držanja zapravo je biološka proizvodnja jaja i mesa pa bi ova proizvodnja uz male preinake i dobar marketing mogla postati vrlo dohodovna.

Zahvaljujući radu članova udruge uzgajivača trenutno ima oko 5.000 jedinki ove pasmine pa je stoga ne ubrajamo u ugrožene pasmine, međutim potrebno je osmisliti dugoročni program zaštite managementom (biološka proizvodnja), kako ne bi postala ugrožena.

DRAVSKA GUSKA

- Udruga uzgajivača malih životinja "Međimurska lastavica"
  - Danijel Friščić, 3.travnja 16, 40328 Donja Dubrava

U većem dijelu kontinentalne Hrvatske uzgajala se domaća guska, slična divljoj, u literaturi spominjana kao dravska ili posavska (savska) guska. Danas se ovaj tip guske nalazi vrlo rijetko u Međimurju, Podravini, Posavini i Baranji, gotovo isključivo uz rijeke Dravu, Savu i pritoke. Zahvaljujući volonterskom radu članova *Udruge uzgajivača malih životinja* iz Donje Dubrave (ujedno i uzgajatelja dravske guske) učinjeni su prvi koraci definiranja pasmine. Tijekom 2000. godine započeo je program očuvanja i obnove dravske guske. Istraženo je područje uzgoja i izrađen *radni* pasminski standard. Dravska guska je niska, kratkih nogu, širokog i jakog vrata, ali relativno male glave, narančastog kljuna, operjanog lica, širokih prsa i dobro razvijenih, perjem obraslih bataka. Dravska guska pojavljuje se u tri tipa obojenosti perja: BIJELO-SIVOPRSKANA(osnovna boja tijela je bijela, osim na vršcima krila, na gornjem dijelu repa i batacima gdje prevladava sivo perje s bijelim rubovima), BIJELOSIVA (pretežno bijela boja tijela, glava i gornja trećina vrata su tamnosive boje, polovica krila, gornji dio repa i "splavodi" pokriveni su sivim perjem sa bijelim rubovima) i SIVA (boja perja je pretežno siva, različitih nijans). Dravska guska ekstenzivno se uzgaja na otvorenom, na paši uz tokove rijeka. Guske u prosjeku snesu 10-15 jaja, tijekom veljače i ožujka. Nakon 30 dana ležanja na jajima obično se izleže 10-12 guščića. Brojno stanje populacije nije poznato. Procjenjuje se da danas u Hrvatskoj ima nekoliko stotina primjeraka ove pasmine, što je svrstava u kategoriju UGROŽENIH PASMINA.

VELIKI BIJELO-OPALJENI KUNIĆ

- Udruga uzgajivača malih životinja "Međimurska lastavica"
  - Uzgajivač: Bojan Zvošec, Katarine Zrinski 5, 40329 Kotoriba

Krajem sedamdesetih godina prošlog stoljeća uzgajivači u Bjelovaru su kombinacijom križanja iz pasmine Veliki činčila dobili potomke koji su po svojem izgledu i svojstvima predstavljali novi pasminski oblik. Brigu oko daljnjeg uzgoja, kao i standardizaciju nove pasmine, koja je zbog svojeg izgleda nazvana Veliki bijelo-opaljeni kunić, preuzeo je g. Josip Bednjačić. Zbog svojeg atraktivnog izgleda pasmina se proširila na području Ivanić Grada i Koprivnice, a selekciju je u novije vrijeme preuzeo g. Vladimir Čižmešija iz Donje Dubrave u Međimurju. Veliki bijelo-opaljen kunić ima karakteristično krzno. Prevladava crna boja krzna sa bijelim dlakama oko nosa, oko očiju, na obrazima, rubovima ušiju i zatiljku. Bijela boja dominira na trbuhu, stopalu prednjih nogu i unutrašnji dio stražnjih nogu. Tijelo naših kunića je prilično veliko, valjkastog oblika, izražene dubine i visine. Noge su vrlo jake i čvrste, a posebno je izražajna glava širokog čela i punih obraza, što je naglašena karakteristika pasmine. Po svojoj težini od 4,5-5 kg spada u srednje velike pasmine, a dodatnu mu vrijednost daje visoka kvaliteta

mesa, kao i izuzetno atraktivno i dekorativno krzno. Spolno zreli postaju sa 7 mjeseci, a godišnje daju do četiri okota sa 7-10 mladih.

Vrlo je teško reći koliko je ova pasmina danas proširena u Hrvatskoj.

I NA KRAJU...

Na kraju predstavljanja naših izvornih pasmina domaćih životinja podsjetimo se na još jednu misao našeg akademika Alberta Ogrizeka izrečene davne 1930. godine:

"Ne prezirimo ono čime nas je naša zemlja obdarila, što je proizvod naše domaće grude. Nastojmo da tamo gdje ne postoje preduvjeti za uzgoj plemenitih pasmina, podignemo naše primitivne, u mnogočemu izvrsne domaće pasmine, na onaj stupanj koji će zadovoljiti potrebe većine naših maloposjednika. Kada bolje obradimo tlo, bit će i ogledalo tog tla, naša stoka, bolja. UPOZNAJMO, ČUVAJMO I UNAPRIJEDIMO STOGA NAŠE PRIMITIVMNE PASMINE!"

Akademik Ogrizek bio je jedan od rijetkih stručnjaka i vizionara koji je u našim pasminama domaćih životinja vidio potencijal i za velike utakmice. Naglašavao je da se treba osloniti na domaće snage, a pionirski rad povjeravati najboljim mladim stručnjacima punim entuzijazma i pri tome im osigurati sva raspoloživa sredstva. Mi danas imamao priliku da ostvarimo njegovu viziju i da opravdamo gospodarsku i ekološke vrijednost naših pasmina domaćih životinja.

ZAHVALA

Ovim putem najljepše se zahvaljujemo institucijama i tvrtkama bez čije pomoći ne bismo bili u stanju organizirati i održati ovu jedinstvenu izložbu hrvatski pasmina domaćih životinja.

I na kraju veliko hvala vrijednim uzgajivačima i njihovim udrugama bez kojih se uzgoj ovih prekrasnih životinja ne bi održao.

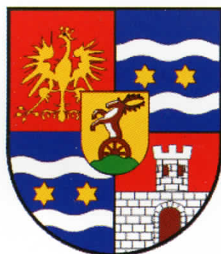
Grad Zagreb

Zagrebačka županija

Varaždinska županija

HRVATSKI VETERINARSKI INSTITUT
10000 ZAGREB, Savska cesta 143, P.P. 883
Telefon 01/6123-666, Telefax 01/6190-841
www.veinst.hr

HRVATSKE VODE

Bjelovarsko bilogorska županija

Vukovarsko srijemska županija